

Identitet Slovenaca u Zagrebu*

Filip Škiljan

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, Hrvatska

e-mail: filipskiljan@yahoo.co.uk

Barbara Riman

Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, Slovenija

e-mail: barbara.riman@gmail.com

SAŽETAK Autori u tekstu donose informacije o čuvanju nacionalnog identiteta Slovenaca u Zagrebu. Slovenci u Zagrebu prema popisu stanovništva 2011. broje 2132 osobe, što čini oko 1/5 svih Slovenaca u Hrvatskoj. Slovenska nacionalna manjina u Hrvatskoj danas je najstarija nacionalna manjina u Hrvatskoj. Prosječni iznos godina prema popisu iz 2011. iznosio je 59,7. Ta činjenica nikako ne ide na ruku slovenskim društvima u Hrvatskoj, koja imaju vrlo staro članstvo. Čuvanje nacionalnog identiteta kod Slovenaca u Hrvatskoj prisutno je prije svega njegovanjem slovenskog jezika, dok su mlađe generacije podložnije asimilaciji (osobito oni koji su se rodili u nacionalno mješovitim brakovima). Istraživači su pokušali provjeriti koliko su kazivači još povezani sa Slovenijom te koliko su Slovenci koji posjećuju Slovenski dom povezani sa slovenskim društvom u Zagrebu.

Ključne riječi: Slovenci, Zagreb, identitet, nacionalne manjine, hrvatsko-slovenski odnosi.

* Rad je nastao u sklopu redovitog djelovanja Inštituta za narodnostna vprašanja iz Ljubljane, podružnica Rijeka.

1. Slovenci i Zagreb, Zagreb i Slovenci

Postoji određena povezanost Slovenaca i Zagreba te Zagreba i Slovenaca. Ta posebna povezanost postoji već stoljećima, s tim da se dolazak Slovenaca intenzivirao početkom 20. stoljeća. Razloge je potrebno tražiti u položaju Zagreba, odnosno činjenici da grad Zagreb predstavlja jako industrijsko, trgovačko, bankarsko središte, a od 1991. i političko središte. Razlozi dolazaka stanovništva iz slovenskih krajeva bili su različiti, najčešće ekonomski, ali ima i mnogo privatnih razloga (Kržišnik-Bukić, 1994–1995.:87). O visokom postotku slovenskog stanovništva u Zagrebu krajem 19. i početkom 20. stoljeća ukazuju i popisi stanovništva. Popisi stanovništva u Zagrebu prate trendove porasta ili smanjenja broja pripadnika slovenske zajednice u Hrvatskoj.

U Zagrebu su najbrojniju skupinu doseljenog slovenskog stanovništva predstavljale služavke, zaposlene u zagrebačkim domaćinstvima. Mnoge su djevojke i žene bile iz različitih slovenskih krajeva, o čemu svjedoči i djelovanje različitih ženskih slovenskih društava upravo između dvaju svjetskih ratova (Škiljan, 2010.:150; Riman, 2016.; Riman, 2019a.: 325; Riman, 2019b.). U Zagrebu se susrećemo i s brojnim intelektualcima, umjetnicima, činovnicima, ali i različitim nekvalificiranim djelatnicima. Zagreb je bio mjesto u kojem možemo pronaći cijelu plejadu različitih pojedinaca, koji su iz različitih ekonomskih i privatnih razloga svoju sreću odlučili pronaći upravo u Zagrebu. O tome svjedoče i različiti oblici (samo)organiziranja, za koje su i slovenski i hrvatski znanstvenici iskazali relativno veliki interes (Kržišnik-Bukić, 1995., Kržišnik-Bukić, 1998.; Jerman-Todorovski, 1999.; Škiljan, 2010.; Riman, 2014.; Riman, 2019b.).

Za Zagreb je potrebno napomenuti da je 1880. prema popisima stanovništva bilo čak 13,45 % Slovenaca, što je brojčano 3931 (Škiljan, 2018.). Već prema popisu stanovništva iz godine 1910., u Zagrebu je bilo zabilježeno 7329 Slovenaca i 8366 Slovenki (Szabo, 1995.:90), što bi značilo da su čak 60 % slovenskog stanovništva bile žene. U Zagrebu su prema popisu iz 2011. živjele 2132 osobe koje se izjašnjavaju kao pripadnici slovenske nacionalne manjine. Trend opadanja broja pripadnika slovenske nacionalne manjine u Zagrebu i Hrvatskoj i dalje je relativno snažan, tako da će popis iz 2021. sasvim sigurno pokazati značajan demografski pad te nacionalne manjine. Detaljan prikaz broja Slovenaca u Zagrebu prema popisima stanovništva nalazi se u tablici br. 1.¹

¹ Metodologije popisa stanovništva mijenjale su se tijekom godina, ali ovdje, jer podatci služe samo ilustrativno, nećemo raditi razliku između popisa pučanstva prema materinski jeziku i prema nacionalnosti.

Tablica 1.

Broj pripadnika slovenske zajednice u Zagrebu prema popisima stanovništva od 1880. do 2011.

Godina popisa	Slovinci	Ukupno stanovništvo
1880.	3884	30 830
1890.	5814	40 268
1900.	6027	61 002
1910.	5160	79 038
1921.	8966	108 674
1931.	17 627	185 581
1948.	17 054	279 623
1953.	17 592	350 829
1961.	16 859	430 802
1971.	12 447	602 205
1981.	8820	768 700
1991.	6299	933 914
2001.	3225	779 145
2011.	2132	790 017

Izvor: DZS, 2017.:69; Škiljan, 2018.

Kao što je vidljivo u tablici, najviše je pripadnika slovenske zajednice u Zagrebu bilo zabilježeno neposredno prije Drugog svjetskog rata i nakon njega. Od 1953. njihov broj kontinuirano opada, te ih je 2011. u Zagrebu bilo zabilježeno samo 2132. Mnogi su razlozi za to, a na sam podatak pogotovo je utjecao raspad socijalističke Jugoslavije 1991. i činjenica da su pojedinci ili otišli u Sloveniju ili su se na popisu stanovništva prestali opredjeljivati kao pripadnici slovenske zajednice. Na to je utjecao i pogled na samog sebe kao i oblikovanje vlastitog identiteta.

2. Identitet i slovenska zajednica

Identitet možemo razumijeti kao zapleten, višedimenzionalan i složen osjećaj pripadnosti, te kao povezanost, pripadnost i poistovjećivanje s predmetima i pojavama što su sastavni dio nečije kulture i načina života (Ravnik, 1997.: 238). Identitetno određivanje samog sebe te identifikacija pojedinca ili skupine su izrazito kompleksne pojave na koje utječu brojni čimbenici i to od psiholoških i drugih subjektivnih čimbenika na individualnom nivou pa sve do društveno političnih i povijesnih čimbenika.

Pojedinac je prisiljen u današnjem svijetu konstantno se baviti samoostvarenjem i izbirati među različitim mogućnostima, a taj izbor je ključan pojam. Čini se da je

naš ja rezultat svih naših slobodnih izbora i odluka za koje smo se morali odlučivati u današnjem životu (Salecl, 2010.). Postoje različite teorije i kritički pogledi na uporabu pojma etničkog i nacionalnog identiteta (Eriksen, 1993.), ali je među socioloških istraživačima prihvaćena teza da su etničnost kao i nacionalnost socialni konstrukti (npr. Banks, 1996.). Etnički ili nacionalni identitet u ovom radu ćemo promatrati kao povijesni opravdani poseban oblik općenitije kategorije socialnog identiteta, a koji je povezan i s prostorom (u ovom primjeru Gradom Zagrebom).

Pojedinci koji žive na nekom području se ne identificiraju samo sa zajednicom već često i s konkretnim prostorom, teritorijem. Prostor gdje pojedinac ili zajednica žive, ne znači samo prostor života, već prostor gdje žive suoblikuje zajednički identite i zato je prostor potrebno promatrati kao mjesto gdje je ukorijenjeno sjećanje (Knight, 1982.). I dok je prije konkretan teritorijalni identitet bio prije svega opredijeljen kao siguran i nešto što se samo po sebi podrazumijeva, u suvremenosti on postaje više kao jedan od alternativnih mogućnosti, kao izbor (Meyrowitz, 2005.). Sociološka istraživanja su pokazala, da pojedinci svoj identitet prije svega povezuju s mjestom prebivanja, potom s nacionalnom državom i tek potom sa širom teritorijalnom jedinicom (regijom ili većom zajednicom kao što je npr. regija Alpe-Jadrana ili Europa) (Zavratnik Zimic, 1999.; Medvešek, 2003.).

Potrebno je pri tome imati na umu da je razvoj (etničkog) identiteta zapravo cjeloživotni proces koji se započne u djetinjstvu i nastavlja u starosti. Neke identitetne pripadnosti su u mladosti skrivene ili manje izrazite, a druge tijekom starenja dobijaju na važnosti.

Za ovaj članak je svakako potrebno spomenuti i pojam simbolne etičnosti (eng. symbolic ethnicity), gdje je teoriju moguće objasniti kao činjenicu, da bi etničnost u prvom redu postala pitanje identiteta koji ima svoj značaj prvenstveno za izražavanje osobnosti pojedinca, a manje kao instrument za rješavanje svakodnevnih problema i izazova (Alba, 1990.; Waters, 1990.). U smislu teorije simboličke etničke pripadnosti, pod pojmom identiteta mislimo na one socio-psihološke čimbenike koji pripadaju skupu ponašanja u skladu s prisvojenom društvenom ulogom, pri čemu se čini da etnički identitet više nije toliko atribut ili obilježje koji se pripisuje u prošlosti, koji je stabilan i unaprijed određen. Ukratko, kao i svi drugi najvažnije elementi našeg osobnog identiteta, također se čini da je i simbolička etnička pripadnost uglavnom odabran. U svakodnevnom ponašanju i u izvođenju većine kulturnih i društvenih praksi, teško uočimo razlike među članovima većinskog stanovništva i ljudi s drugačijom simboličkom etičnosti, čime je pojedincima omogućeno da sami odluče kada to žele "igrati etničku ulogu" (Obid, 2019.).

Kada se govori o identitetu pripadnika slovenske zajednice u Hrvatskoj, postoje određene zakonitosti koje su dosad znanstvenici utvrdili. Tako je zabilježena i utemeljena

teza da se Slovenci u Hrvatskoj asimiliraju relativno brzo, i to već u prvoj generaciji. Prije svega, to se odnosi na jezični aspekt, a često je posrijedi i kulturna i etnička asimilacija. Zabilježeno je i da čuvaju samo uspomenu na podrijetlo i njeguju rodbinske odnose s rođacima u staroj domovini (Belaj, 1995.:289). Asimilacija se odvija unutar jedne generacije, pa je tako vidljivo da netko tko je kao mlad Slovenac došao u Zagreb u starosti kao da više nije Slovenac. To ne znači da je automatski izgubio svoj slovenski identitet, već je njemu dodao novostečeni identitet: hrvatski. To se naziva pojavom dvostrukog identiteta, koja je kod pripadnika slovenske zajednice u Hrvatskoj česta. Vrlo važnu ulogu u tome ima jezik. Naime, doseljeni pojedinci napuštaju slovenski, pa njihova djeca više nemaju osjećaj slovenske pripadnosti, čak ni djelomične (Belaj, 1995.:291).

Upravo taj odnos prema slovenskoj kulturi te prihvaćanje hrvatskog jezika i kulture utječe i na popise stanovništva. U njima se zapravo bilježi broj Slovenaca koji se nije integrirao u hrvatsku kulturu, a nezabilježene su mnoge osobe koje su podrijetlom Slovenci, koji dobro vladaju slovenskim jezikom (ali ga ne upotrebljavaju u Hrvatskoj kao razgovorni jezik) ili koji još uvijek njeguju posebne slovenske običaje unutar svoje obitelji. Kako Belaj navodi, lakoj enkulturaciji i njezinoj posljedici asimilaciji pogoduje velika kulturna srodnost dvaju naroda (Belaj, 1995.:291–292). Upravo zbog relativno teškog načina utvrđivanja i istraživanja postupnog mijenjanja identiteta pripadnika slovenske zajednice u Hrvatskoj, slovenski i hrvatski znanstvenici do sada na tu temu nisu obraćali odviše pozornosti. Istraživanja su započela nakon 1991., ali je potrebno naglasiti da je zanimanje za tu temu poraslo u posljednjem desetljeću (Belaj, 1995.; Kržišnik-Bukić, 2006.; Riman, 2014.; Kržišnik-Bukić, 2016.; Medvešek i Riman, 2018.).

Cilj je ovog članka prikazati i predstaviti odnos pripadnika slovenske zajednice u Zagrebu prema slovenskom identitetu. Također utvrditi na koji način čuvaju svoj nacionalni identitet te razlikuju li sebe i svoju zajednicu u Zagrebu od drugih slovenskih zajednica u Hrvatskoj.

Istraživanje je bilo provedeno u drugoj polovici 2020. Izvedeni su bili polustrukturirani dubinski intervjui među pripadnicima slovenske zajednice u Gradu Zagrebu. Ispitanici su prikupljeni metodom snježne grude.² U razgovorima je sudjelovalo devet muškaraca i deset žena. Najstariji je bio muškarac rođen 1931., a najmlađa žena rođena 1985. Prilikom intervjuiranja svi su se ispitanici izjasnili kao pripadnici slovenske nacionalne manjine. Iako su neki od ispitanika bili rođeni u različitim državama nekadašnje Jugoslavije, podrijetlom su bili uglavnom iz obližnjih slovenskih krajeva: Štajerske (12), s područja Dolenjske (2) i Primorske (2), Gorenjske (1), Brkina (1) i Bele

² Predsjedniku Vijeća slovenske nacionalne manjine Grada Zagreba gospodinu Darku Šonca i tajnici Vijeća gospođi Agati Klinar Medaković zahvaljujemo za pomoć pri stupanju u kontakt i davanju podataka o ispitanicima.

krajine (1).³ Gotovo svi ispitanici pripadnici su prve generacije doseljenika. Jedan dio razgovora, osobito sa starijim kazivačima, obavljen je telefonski zbog pojave pandemije COVID-a 19, dok je dio razgovora obavljen izravno, pojedinačno u Slovenskom domu u Zagrebu ili na adresama pojedinih kazivača.

Intervju je bio organiziran tako da su u prvoj grupi pitanja ispitanici prvo morali reći nešto o sebi te kako održavaju i njeguju slovenski identitet kao pojedinci i kako je njihova obitelj i rodbina uključena u taj proces. U drugoj grupi pitanja morali su procijeniti kakav je položaj pripadnika slovenske zajednice u Hrvatskoj i Zagrebu uopće, analizirati ga i utvrditi razlike unutar te zajednice. Zadnjom grupom pitanja željelo se provjeriti njihovo stajalište o vlastitoj uključenosti u hrvatsku kulturu, ali i kakav je odnos većinskog stanovništva prema pripadnicima slovenske nacionalne manjine. Ako se ispitanici zbog nekog pitanja nisu osjećali ugodno, na njega nisu morali odgovoriti.

3. Jesam li Zagrepčanec ili Sloven'c?

Zagreb je kao grad velikih mogućnosti te kao političko i kulturno središte privlačio stanovništvo različitih profesija i zanimanja iz prostora cijele nekadašnje Jugoslavije. To je bitna značajka kada se promatraju odgovori ispitanika kao i činjenica da su Slovenija i Hrvatska nekada bile u zajedničkoj državi. Upravo je ta činjenica mnogim pojedincima zapravo bila jedan od olakšavajućih faktora jer se u njihovu poimanju situacije nisu selili u drugu državu, već u drugi grad unutar iste države. Upravo se zato kada se promatra struktura ispitanog stanovništva, uočava da su u Zagreb doselili iz različitih krajeva nekadašnje Jugoslavije, kako je rečeno na početku članka.

Pojedini kazivači u Hrvatsku su stigli kao djeca, dok su drugi pristigli radi osnivanja obitelji, odnosno razlozi su bili ekonomske prirode. Bitno je spomenuti da su se svi ispitanici u Zagreb doselili prije 1991.

A. K. M. (Brezno, 1967.) pripovijeda o svojem dolasku u Zagreb:

„Prve sam tri godine provela s majkom i bakom, a onda sam s tri godine odelila u mjesto Planina pod Golico kod Jesenica na Gorenjskem. U Jesenicama sam pohađala vrtić i prvi razred osnovne škole. Potom smo se vratili u Brezno, majka se razvela i s deset godina sam doselila u Veliku Goricu. Potom se majka uskoro udala za Zagrepčanina. Još kao maloj djevojčici mi je nedostajalo skijanje koje sam trenirala u Sloveniji. Kako sam krenula u novoj školskoj godini u četvrti razred u Velikoj Gorici, bojala sam se da će me djeca zadirkivati budući da se osjetio moj slovenski naglasak. Međutim, toga ni u Velikoj Gorici, a kasnije ni u Zagrebu, gdje sam završila srednju školu, nije bilo.”

³ Radi anonimnosti ispitanici će biti označeni inicijalima te mjestom i godinom rođenja.

Kao što je vidljivo, vjerojatno zbog blizine i sličnosti (kajkavsko narječje), ali i činjenice da se djeca relativno lako mogu uključiti i prihvatiti običaje kraja u koji su doseljeneni, kazivačica nije osjetila veće neprihvaćanje u sredini u koju je došla. Moguće je da je kazivačica brže prihvatila jezik kraja u koji se doselila s majkom jer se u obitelji djelomično govorilo zagrebački i slovenski. S druge strane, neki su kazivači imali neugodna iskustva, koja su ih kao djecu na određeni način obilježila, ali su zbog tih iskustava razmišljali kako su na određeni način drugačiji. Tako je D. Š. (Maribor, 1947.) o svojem preseljenju i odlasku u školu rekao:

„Djed (Pekra pri Mariboru op. a.) je ondje imao kuću i mi smo živjeli u Pekrama do moje šeste godine. U Zagrebu sam krenuo u osnovnu školu jer je tata dobio zaposlenje u Zagrebu. Malo sam znao hrvatski, a druga su mi djeca odmah rekla da sam 'Kranjec'. Bilo mi je to malo krivo, pa sam se zacrvenio. Sjećam se da sam bio drugačiji od ostalih. Moja je mama nas dosta strogo odgajala. Oca smo slabo vidjeli budući da je radio i živio odvojeno od nas u Beogradu.”

Brojni su Slovenci u Zagreb došli kao obrtnici koji su tražili bolje mogućnosti za rad. Kada se promatra kroz povijest povezanost Zagreba sa Štajerskom, moguće je reći da je sve do uspostave granice zapravo postojala prirodna povezanost, koju je granica 1991. izmijenila. Iz Štajerske je u Zagreb došao i kazivač M. D. (Globoko (Brežice), 1955.), koji je živio na Piršembregu kod Pišeca neposredno uz hrvatsko-slovensku granicu u Štajerskoj. Prisjeća se kako su njegovi predci radili u Zagrebu. Također govori i o doseljavanju obitelji svoje supruge u Zagreb, koji je i u socijalističkoj Jugoslaviji ostao središte u koje se doseljavala radna snaga iz čitave istočne Slovenije (od Ormoža, Maribora, Celja i Ptuja do Brežica, Krškog, Novog Mesta, Metlike i Črnomelja). Nastavlja:

„Sjećam se da je deda radio s bratićem na Bukovačkoj u Zagrebu kao građevinski radnik, tesar i krovopokrivač. Znam da su Štajerci dolazili biciklom u Zagreb. Moj se pradjed razbolio te se zbog toga djed trebao vratiti natrag u Štajersku. I moja žena je Slovenka. Moji punac i punica (koja je rodom s hrvatske strane Sutle, iz Risvice) su živjeli u Malom Vrhu, a u Zagreb su doselili 1962. U Zagrebu sam upoznao svoju buduću suprugu, a razgovarali smo međusobno slovenski. Do 1980. radio sam u Brežicama i Krškom, a kada sam se oženio preselio sam u Zagreb i tu sam se zaposlio u Industrogradnji i u TEP-u. Nije to za mene bila nikakva promjena jer smo u Zagrebu ionako često boravili.”

Činjenica je da su Slovenci u Zagreb doseljavali sve do raspada zajedničke države. Dolazili su jer su procijenili da će im u Zagrebu biti lakše riješiti egzistenciju ili su bili poslani kao stručnjaci. Osim toga, potrebno je spomenuti i čimbenik etničnog favoriziranja jer su Slovenci i Slovenke smatrani, i još uvijek jesu, dobrim, pedantnim i marljivim radnicima. Čini se da je i to bio jedan od razloga zašto su u Hrvatskoj, pa tako i u Zagrebu, relativno jednostavno dobivali zaposlenja (Riman, 2020.)

Kazivačica P. J. (Ljubljana, 1945.) od svoje četvrte godine živi u Mariboru. Usprkos tome što potječe iz velikog grada, napominje kako se Maribor nije mogao usporediti sa Zagrebom. Zagreb je u vrijeme razvijenog socijalizma, kada je P. J. doselila u njega, nudio brojne aktivnosti, a slobodno vrijeme moglo se koristiti na različite načine. Ipak, koliko se čini, infrastruktura grada u to vrijeme još nije bila u potpunosti pokrivena, pa su pojedini dijelovi grada bili znatno zaostajali od ostalih dijelova grada. Prisjeća se:

„Do 1971., odnosno do udaje živjela sam u Mariboru. Radila sam u Projektnom birou u Mariboru, a onda sam se nakon udaje preselila u Zagreb. Došla sam u neki drugi svijet. Živjela sam sa suprugom u jednoj trošnoj kući na zagrebačkoj Trešnjevci u kojoj nije bilo vodovoda. Ipak, Zagreb je tada bio divan. Kao da sam iz Maribora stigla u Ameriku. Bila su mi otvorena vrata svih kazališta, koncertnih dvorana, imali smo mogućnost svugdje izlaziti. Maribor je ipak bio provincija. U to vrijeme Maribor nije imao semafora.”

M. C. (Maribor, 1953.) također je u Zagreb stigla iz Maribora. Ondje je rođena i živjela je s bakom, djedom, majkom i ocem u centru grada. Pripovijeda:

„Završila sam Slovenski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Ljubljani. Supruga sam upoznala na Bledu i doselila se nakon završenog fakulteta 1978. u Zagreb. U Zagrebu mi se sviđalo živjeti. Nudio je mnogo veće mogućnosti i bio je puno veći grad. Radila sam svega osam mjeseci na Filozofskom fakultetu u Zagrebu kao zamjena za lektoricu. Poslije sam podučavala slovenski jezik u Slovenskom domu i radila kao simultani prevoditelj.”

Svoj je profesionalni život vezala upravo uz slovenski jezik i njegovo podučavanje. Obje kazivačice u Zagreb su došle zbog osnivanja obitelji.

Među doseljenike za koje možemo reći da pripadaju skupini pseudodobrovoljnih migracija (Riman, 2019b.) ubrajaju se i vojna lica, kojih je u Hrvatskoj bilo relativno mnogo. U Hrvatsku je tako došao kazivač S. K. (Lahonci pri Ormožu, 1933.). Kazivaču to nije bio prvi susret s Hrvatskom. Potrebno je spomenuti da je imao vrlo teško djetinjstvo jer je njegova obitelj u okviru njemačko-hrvatskih dogovora o preseljenju stanovništva prisilno iseljena iz Slovenije 1941. te su isprva bili naseljeni u srpsku kuću nedaleko Dvora na Uni, a zatim u Virovitici. Dolazak u NDH bio je za osmogodišnjeg dječaka vrlo traumatičan, a život koji je vodio bio je na rubu egzistencije. Nekoliko je članova njegove obitelji tijekom Drugog svjetskog rata ubijeno ili su preminuli od posljedica rata. Nakon rata vratio se u Štajersku, u okolicu Ormoža, ali se vrlo brzo nakon što je postao oficir JNA-a preselio u Zagreb (više o iseljenicima u Hrvatskoj vidi Riman i Škiljan, 2020.).

Kao žena vojnog lica je u Zagreb došla i H. Č. (Ptuj, 1939.). O svojem djetinjstvu govori:

„Bile smo dvije sestre, a tata je radio na miliciji, dok je mama bila domaćica. Moj je suprug bio vojno lice, pa smo se 1960. preselili u Petrinju. Ondje smo živjeli šest godina pa smo nakon toga preselili u Zagreb.“

I R. N. (Ilirska Bistrica, 1957.) u Zagreb je došao sa svojom obitelji: *„Kako je tata bio vojno lice, prvo smo preselili u Karlovac 1964., a potom u Zagreb 1971.“* I kazivač S. K. (Zagreb, 1952) živio je u obitelji u kojoj je otac bio vojno lice. Njegova se obitelj doselila u Hrvatsku 1950. Otac je radio kao vojno lice, a majka je imala krojački salon. *„Mama je bila podrijetlom iz mjesta Pišce, a otac iz sela Kapele.“*

Obitelj I. K. (Zagreb, 1931.) također je došla u Zagreb upravo zbog njegove blizine. Blizina Zagreba utjecala je na činjenicu da se obitelj iz Koprivnice i Kozjeg (koje se nalazi nedaleko Kumrovca na štajerskoj strani) preselila u Zagreb. Otac je u Zagrebu 1930. dobio zaposlenje:

„Moj je otac doselio iz Koprivnice kod Brestanice, a majka je bila iz Kozjeg. Otac je imao u Sloveniji trgovinu te je nakon što je ona propala, doselio zajedno s majkom u Zagreb. Imam tri sestre koje su rođene u Kozjem.“

Otac i majka S. N. (Zagreb, 1943.) iz Štajerske su doselili u Zagreb. Majka je, kao brojne Slovenke, doselila kao služavka isprva u Hrvatsko zagorje, a zatim u Zagreb. Pripovijeda:

„Moja je mama iz okoline Radeča, a tata iz Podčetrka. Tata je kao radnik stigao u Zagreb 1928. i ovdje se kvalificirao. Mama je stigla u službu u okolicu Ivanca kod Varaždina kao kućna pomoćnica te su se upoznali u Zagrebu.“

Roditelji O. G. (Zagreb, 1941.) također su došli u Zagreb.

„Moji su roditelji iz Slovenije, mama iz Jesenica na Gorenjskem (Mojstrana), a tatini iz Kočevja. U Zagreb su doselili negdje 1929. ili 1930. Tata je bio postolar, a mama domaćica. Upoznali su se među Slovencima s kojima su se družili i odlazili na izlete.“

Slovinci su između sebe bili povezani i početkom 20. stoljeća, a povezanost se ponajviše očitovala u zajedničkim druženjima, koja su se djelomično temeljila na međusobnim poznanstvima ostvarenima još u vrijeme življenja u Sloveniji. U novoj su se okolini mogli uključiti u djelovanje Slovenskog društva u Zagrebu, koje djeluje od 1929. (Jerman i Todorovski, 1999.).

Zagreb je grad koji je privlačio stanovništvo iz različitih dijelova nekadašnje Jugoslavije, tako da nije bilo ni važno jesu li pojedinci iz obližnjih slovenskih krajeva ili iz uda-

ljenijih predjela. O tome svjedoči dolazak K. J. (Jelenja Vas, 1945.) u Zagreb iz mjesta nedaleko rijeke Kupe u općini Kočevje na granici Bele krajine i Dolenjske. Taj je kraj bio prirodno orijentiran na dolinu rijeke Kupe, odnosno na stanovništvo Gorskog kotara uz Kupu u nekadašnjoj općini Vrbovsko. Zapravo su na cijelom pograničnom prostoru zabilježeni slični procesi o kojima govori kazivačica (npr. Škiljan i Riman, 2018.). Prisjeća se:

„Sjećam se da je bilo kontakata s prekokupskim naseljima u Gorskom kotaru i da je bilo nešto nacionalno mješovitih brakova, ali ne previše. Posjećivali smo i školu u obližnjem Plemenitašu u Hrvatskoj. Prvo sam se preselila u Ljubljano, a tek potom u Zagreb. Zagreb mi se nije činio ništa mnogo drugačiji od Ljubljane. U Hrvatsku sam došla živjeti 1969. budući da je suprug ovdje dobio zaposlenje.”

Sekundarna migracija bila je logična zbog zaposlenja supruga kazivačice, a dolazak iz Ljubljane u Zagreb nije predstavljao za kazivačicu toliku promjenu kao što je to bila migracija iz Jelenje Vasi u Ljubljano (migracija selo-grad).

Nepostojanje tvrde granice do 1991. utjecalo je na činjenicu da su slovenska i hrvatska mjesta, danas razdvojena granicom, bila izrazito povezana i stanovništvo je bilo orijentirano jedno na druge. Kazivačica S. H. (Boldraž, 1955.) pripovijeda:

„Moji su roditelji bili zemljoradnici, a nas je bilo troje djece. Znam da smo često komunicirali sa žumberačkim naseljima i da je na žumberačkoj strani bilo mnogo nacionalno mješovitih brakova. U Boldražu nije bilo toliko hrvatsko-slovenskih brakova. Žumberčani su bili okrenuti prema nama, prema Sloveniji. Mnogi su bili zaposleni u naseljima u Sloveniji, a dok nije bilo granice, mnogi su se školovali u Metliki. Suprug je rodom iz Brašljevice i s njima sam se upoznala u Metliki. Otišli smo živjeti u Zagreb 1979. i ondje nisam radila dvije godine.”

Kao i kod prethodne kazivačice, blizina granice utjecala je na učestalost veza koju je kazivačica s obitelji održavala s obližnjim žumberačkim područjem. Tako je kazivačica upoznala supruga u Metliki, obližnjem gradiću kojem je gravitirao čitav jugozapadni Žumberak. Odlazak iz Bele krajine u Zagreb bio je logičan s obzirom na to da je najveći dio stanovništva Bele krajine gravitirao zagrebačkom i karlovačkom području.

Dva kazivača u Zagreb su se doselila iz drugih republika nekadašnje Jugoslavije. Tako je B. G. (Beograd, 1957.) ispričavao:

„Moj je djed doselio u Beograd iz Ljubljane 1939. Bio je podrijetlom iz okoline Trsta i dobio je te godine zaposlenje u ministarstvu u Beogradu. Otac se 1954. upoznao s mojom majkom na Hvaru i doveo je u Beograd. Mi smo živjeli u Beogradu do posljednjeg rata. 1993. sam preselio s obitelji u Zagreb. Mogu reći da se nikada u Beogradu nismo osjećali kao doma. Taj narod ima drugačiju psihologiju. Ja sam tamo, dok sam živio, govorio srpski i poštivao sam tamošnji poredak.”

Kazivačica N. R. (Sarajevo, 1941.) rođena je u Bosni i Hercegovini, u Sarajevu jer je njezin otac bio pravnik na Direkciji pošta, a majka korespondent na Direkciji pošta.

Treba istaknuti da se tijekom intervjuiranja vidjelo da je najveći broj kazivača visoko obrazovan. Nisu svi kazivači bili prva generacija doseljenih Slovenaca, što radu daje dodatnu težinu jer se vidi prijenos slovenske kulture i jezike na mlađe generacije. Zajedničko im je da su svi oni na različite načine njegovali i njeguju slovenski jezik i kulturu.

Identifikacija pripadnika u određenje nacionalne manjine uključuje brojne identitet-ske markere. Jezik je jedan od važnijih, ali nije jedini. Uporaba jezika ima simboličku vrijednost, te može označavati socijalni prestiž, ali može biti i element stigmatizacije (Schmidt, 2008.). No, za pripadnike slovenske nacionalne zajednice u Hrvatskoj, u kojoj ne postoje vjerske razlike, odnosno veće razlike u tradicijskoj kulturi, jezik ima vrlo važnu ulogu u očuvanju nacionalnog identiteta.

Njegovanje slovenskog jezika u njihovoj obitelji i s pripadnicima iste zajednice kazivačima je omogućilo da ostanu u kontaktu sa zemljom podrijetla. Kazivači su se trudili prenijeti slovenski jezik mlađim generacijama iako zbog politike nekadašnje Jugoslavije, ali i Republike Hrvatske, pogotovo u 90-im godinama 20. stoljeća, to je bilo vrlo teško. U suvremenijim istraživanjima pokazalo se da ne postoji međugeneracijski prijenos slovenskog jezika, odnosno da je on okrnjen (Medvešek i Riman, 2019.:267; Novak Lukanović i dr., 2014.; Medvešek i Novak Lukanović, 2015.). Pripadnici slovenske zajednice u Hrvatskoj, osim unutar vlastitog doma, s članovima obitelji ili rođacima i u prostorijama slovenskih društava, nisu imali mogućnost koristiti se slovenskim jezikom. Naime, u Hrvatskoj to nije jezik koji je moguće koristiti u svakodnevnoj komunikaciji ili u javnim prostorima, stoga je njegovo njegovanje zahtjevnije. U razgovorima koji su vođeni s kazivačima vidljivo je koliko im jezik znači i koliko su spremni svojega vremena utrošiti kako bi njegovali i govorili slovenski jezik u Zagrebu. A. K. M. kazuje:

„ (...) asimilacija učinila da su brojni Slovenci prestali govoriti slovenskim jezikom. Moja majka je sa mnom govorila slovenski, ali sada, nakon što je već preko 40 godina u Zagrebu, miješa slovenski i hrvatski kada razgovaramo.”

Činjenica je da A. K. M. radi na mjestu na kojem se svakodnevno koristi slovenskim jezikom i dolazi u kontakt sa Slovencima. Na taj način može očuvati bogatstvo leksika i u dodiru je sa živim jezikom skoro svakodnevno. Za razliku od nje, njezina je majka u mirovini, pa nije u doticaju sa slovenskim jezikom svakodnevno i nakon drugog boravka u Hrvatskoj dolazi do interferencije. Dodatna otežavajuća okolnost za majku kazivačice jest i činjenica da su jezici vrlo bliski i imaju brojne „lažne prijatelje”, koji dodatno otežavaju uporabu jednog ili drugog jezika. Kazivačica M. C. trenutačno je

učiteljica slovenskog jezika, a radila je i kao simultani prevoditelj. Stoga je u svakodnevnom kontaktu i sa slovenskim i s hrvatskim jezikom i radi svoje profesije mora paziti na jezičnu čistoću. Radi profesije očuvala je i njegovala svoj materinski jezik čitavo vrijeme življenja u Hrvatskoj.

O bliskosti jezika, kao i činjenici zašto Slovenci u Zagrebu relativno brzo napuštaju slovenski jezik, govore i podatci dobiveni od M. D., koji napominje kako u Hrvatskoj nikada nije imao problem s jezikom. „Svi su me u Zagrebu držali za Zagorca. Hrvatski smo znali jer smo pratili hrvatske programe u Sloveniji i čitali stripove.”

U vrijeme socijalističke Jugoslavije bilo je obavezno učenje „srbohrvaščine” u slovenskim školama, pa je većina Slovenaca do neke mjere i govorila tu „srbohrvaščino”. Uporabe tog jezika u nekadašnjoj Jugoslaviji bila je poticana i zbog toga što mnogi prijevodi strane literature nisu bili dostupni na slovenskom jeziku, već samo na srpsko-hrvatskom.

F. R. (Ormož, 1940.) rođen je u okolici Ormoža u kojem se upotrebljavaju brojne hrvatske riječi u svakodnevnom lokalnom narječju zbog zajedničkog suživota, ali i oblikovanja sukulture. Prisjeća se da kada je stigao u Zagreb, slovenski je govorio sa suprugom, a sa sinom su oboje razgovarali hrvatski kako mu se pojmovi ne bi pomiješali. „Ostavili smo sina da sam nauči slovenski jezik.”

Jedan dio kazivača svoj slovenski jezik čuva sudjelujući u različitim aktivnostima u Slovenskom domu Zagreb. P. J., koja je u Hrvatskoj već gotovo 50 godina, kazuje kako nije sigurna bi li još uvijek znala slovenski jezik da ne odlazi u slovensko društvo i da nije aktivna u pisanju članaka za njihov bilten.

D. Š. pak kazuje kako je u djetinjstvu kod kuće redovito govorio slovenskim jezikom. Pripovijeda:

„Bio je to jezik sporazumijevanja, a ubacili bismo često i hrvatske riječi. Sjećam se da sam imao problema s jezikom budući da sam miješao kajkavštinu i štokavicu. Tako sam u prvom razredu gimnazije završio na popravnom ispitu iz hrvatskog jezika. Nakon toga više nikada nisam imao problema s gramatikom i pravopisom.”

D. Š. nastavio je koristiti se slovenskim jezikom i nakon što je zasnovao vlastitu obitelj. „Živjeli smo s mojom mamom, pa smo svi skupa govorili slovenski iako mi je žena Hrvatica. I ona je naučila slovenski.” Čuvanje slovenskog jezika desetljećima je prisutno u njegovoj obitelji. Njegova je kći također naučila slovenski jezik te se, unatoč tome što je rođena u hrvatsko-slovenskom braku, osjeća Slovenkom. I. Š. (Zagreb, 1985.) kazuje: „Bila sam od početka bilingvalna. Međutim, u posljednje vrijeme dosta slabo govorim slovenski budući da ga nemam s kime koristiti.”

S. K. (Zagreb, 1952.) prisjeća se kako su njegovi roditelji međusobno razgovarali slovenski te da je ponešto hrvatskoga naučio na ulici među djecom, a zapravo tek nakon upisa u osnovnu školu. Brojna su slovenska djeca koja su rođena u Zagrebu isprva naučila slovenski jezik, a tek kasnije, kada su se upisivali u školu, hrvatski jezik. Ipak, bilo je slučajeva kada roditelji, da ne bi zbunjivali djecu, s njima nisu komunicirali na slovenskom jeziku.

K. F. kazuje kako u komunikaciji s djecom nikada se nije koristila slovenskim iako što joj je suprug bio Slovenac. „*Znate, mi smo razgovarali međusobno slovenski, ali s njima samo hrvatski kako ih ne bi zbunjivali.*”

Slično je iskustvo imala i S. H., koja se prisjeća da nakon doseljenja u Zagreb nije se često koristila slovenskim. „*Znate, morala sam naučiti dobro hrvatski jezik, ali kada bih išla u Metliku sa djecom, onda bih govorila slovenski.*” Uporaba slovenskog jezika kod kazivačice S. H. bila je ograničena na vrijeme koje je provela u Sloveniji.

B. G., koji je odrastao u hrvatsko-slovenskom braku u Srbiji, kazuje kako je u djetinjstvu imao otpor prema slovenstvu i prema slovenskom jeziku. Međutim, u vrijeme adolescencije progovorio je slovenski te je od tada jezikom pokušao sačuvati nacionalni identitet.

L. H. (Ljubljana, 1974.) je s majkom nakon doseljenja u Hrvatsku govorio slovenski, a očuvanju jezika pridonijele su i posjete baki u Kočevje kod koje je boravio tijekom ljetnih praznika. Pripovijeda da mu je nakon takvih ljetnih praznika bilo potrebno vrijeme za prilagodbu: „*Trebala su mi dva dana da se prešaltam iz hrvatskog u slovenski.*” Da bi poboljšao svoje znanje slovenskog, L. H. pohađao je tečaj slovenskog jezika u Slovenskom domu Zagreb.

I. K. (Zagreb, 1931.) prisjeća se kako su njegovi „*starci doma govorili slovenski*”. Međutim, kazivač je govorio samo hrvatski.

R. N. (Opatija, 1957.) naučio je slovenski jer je s njima živjela baka, koja je govorila samo slovenski. Pripovijeda:

„*Zato sam naučio slovenski. Osim toga provodio sam 15 – 20 dana preko praznika u Sloveniji i ondje razgovarao slovenski s braticima i sestričnima. S majkom i ocem sam govorio hrvatski, a kada je mama otišla u mirovinu, onda smo tek počeli razgovarati slovenski.*”

O. T. (Zagreb, 1941.) prisjeća se da su njezini kod kuće miješali slovenski i hrvatski. Roditelji su joj došli u Zagreb i tamo se zaposlili. Oba su jezika govorili vrlo vjerojatno želeći da njihovo dijete nema problema u komunikaciji s vršnjacima. Neke su obitelji bile okružene drugim slovenskim obiteljima, pa je jezik bolje očuvan. To je slučaj sa S. N. (Zagreb, 1943.), koja ističe kako su se njezini roditelji u Zagrebu družili sa Slovincima. Pripovijeda:

„Živjeli smo na Trešnjevci, a sastajali smo se sa Slovencima redovito, za praznike, nedjeljom, na izletima, za rođendane, imendane i vjerske blagdane. Tamo smo svi govorili slovenski. Uvijek je bila prisutna slovenska pjesma, a razgovori su često bili vezani za Sloveniju. Tek kada smo krenuli u školu, onda se govorilo više hrvatskog.”

N. R. (Sarajevo, 1941.) kod kuće je s roditeljima razgovarala isključivo slovenski. *„Izvan kuće govorili smo hrvatski. Odlazila sam u posjete rodbini u Škofju Loku, Kozinu i u Ljubljani i ondje se također koristio slovenski jezik.”* U nekim je obiteljima slovenski bio rezerviran isključivo za razgovore unutar kuće. Izvan kuće razgovaralo se hrvatskim jezikom. To nije neuobičajen slučaj.

H. Č. (Ptuj, 1939.) prvo je sa svojom obitelji odselila u Petrinju. Pripovijeda: *„Ondje sam živjela šest godina i koristila slovenski jezik. Međutim, po dolasku u Zagreb počela sam govoriti samo hrvatski.”*

Činjenica je da se slovenskim jezikom u obiteljima koje nisu imale kontakte s ostalim Slovencima u okolici ili su živjele udaljene od ostalih Slovenaca s vremenom sve manje koristilo. Taj problem korištenja slovenskog jezika javlja se kod svih kazivača. Stoga je Slovenski dom Zagrebu mjesto na kojem se većina kazivača sastaje i govori slovenski jezik.

Postavljena pitanja također su povezana i s korištenjem slovenske literature (beletristike i stručne literature), praćenjem slovenskih vijesti i novosti te odnosom koji kazivači imaju prema Sloveniji, odnosno odlascima u Sloveniju. Većina članova govori slovenskim jezikom, ali vrlo rijetko čitaju literaturu na slovenskom jeziku (mnogo češće na hrvatskom). Interes za svakodnevicu u Sloveniji svakako postoji kod Slovenaca u Zagrebu, ali primarni interes uglavnom imaju za hrvatsku svakodnevicu, što je logično jer žive u Hrvatskoj. A. K. M. (Brezno, 1967.) ističe kako bi njezin slovenski jezik zamro da ne radi kao tajnica u Vijeću slovenske nacionalne manjine. *„Čitam slovenske knjige, čak nastojim izbjeći knjige na hrvatskom kako bih vježbala mozak.”*

M. D. (Brežice, 1955.) ističe kako prati slovenske vijesti na internetu i televiziji. *„Praktički mi je svejedno koje vijesti pratim.”* P. J. (Ljubljana, 1945.) ističe kako čita slovenske autore. *„Kupujem i slovenske novine i slovenske križaljke, a čitam i slovensku beletristiku.”*

D. Š. (Maribor, 1947.) ističe kako je knjiga i dalje:

„... najjači medij. Mladima je to nažalost strano. Kada odlazim na godišnji odmor, sa sobom nosim slovenske knjige. Samo čitanjem možeš steći poboljšanje jezika, možeš upamtiti više novih riječi. U Slovenskom domu imamo knjižnicu, ali mi se čini da samo starija populacija čita knjige. Mladi čitaju knjige preko interneta.” (...) *„Zanima me što se politički događa u Sloveniji, a usput doznajem o kulturi i umjetnosti. Kada dođem u Slovenski dom, pročitam Delo, a rado pročitam i mariborsku Večer. U Slovenskom domu primamo i druge časopise, koje naši članovi mogu prelistati.”*

M. C. (Maribor, 1953.) podjednako čita i hrvatske i slovenske knjige. „Ako zamijetim neku zanimljivu knjigu, naručim je iz Slovenije, tako da kod kuće imam bogatu biblioteku.”

L. H. (Ljubljana, 1974.) sudski je tumač za slovenski jezik.

„Zato da bih postao sudski tumač za slovenski, morao sam položiti jezik u Vodnikovoj. Slušam slovenski radio u automobilu kada se vozim. Na to me upozorava žena budući da ja uopće ni ne znam na kojem jeziku slušam radio.”

R. N. (Opatija, 1957.) redovito prati slovenske vijesti.

„Imam sreću da mogu pratiti slovensku televiziju. Često pogledam prvi, drugi i treći program slovenske televizije. Ujutro između 7 i 8 dobijem osnovne informacije. Ipak, čini mi se da ne pratim toliko intenzivno kao oni koji žive u Sloveniji. Novine čitam samo u Slovenskom domu. Od slovenske literature čitam knjige o planinarenju i slovensku beletristiku. Čini mi se da u Hrvatskoj nismo čitali u školi slovenske klasike za lektiru.”

O. T. (Zagreb, 1941.) kazuje kako u vrijeme pandemije nema s kim razgovarati na slovenskom.

„Naime, sada ne idem u Slovenski dom. Stoga kod kuće pratim slovensku televiziju i na taj način ostajem u kontaktu sa slovenskim jezikom. Kod kuće imam neke slovenske knjige, ali radi se ponajčešće o brošurama i knjižicama o istaknutim ličnostima, koje sam nabavila prilikom posjeta Sloveniji. Ponekad pišem za naš časopis Novi odmev. Međutim, vrlo često mi nedostaju pojedine riječi pa gledam u rječnik.”

Iz svih je iskaza jasno vidljivo da su kazivači svjesni da je potrebno njegovati slovenski jezik. Kontakt sa slovenskim jezikom teže je ostvariti pojedincima koji slovenski jezik profesionalno ne rabe svakodnevno, ali ga njeguju tako što čitaju, i to koristeći se izvorima do kojih mogu doći relativno jednostavno i jeftino. Većina kazivača kod kuće ima stručnu literaturu i beletristiku i na slovenskom, ali je činjenica da se češće koriste literaturom na hrvatskom jeziku. U tome važnu ulogu ima Slovenski dom Zagreb kao mjesto na kojem se članovi mogu susresti s pisanom riječju. Uu tom povezivanju bitnu ulogu imaju i suvremeni mediji, ali zbog starosne strukture i slabijeg korištenja informatičkih pomagala nisu svi kazivači u mogućnosti doći u kontakt i s takvim medijima, pri čemu im preostaju slovenski radio i televizija, pod uvijetom da imaju signal.

Odnos prema Sloveniji kod svih je kazivača specifičan i svakako je nostalgican i emocionalan. Međutim, kod pripadnika druge generacije kazivača taj se odnos mijenja. Kada se promatra njihov identitet, čini se da je većina kazivača prije svega prihvatila svoju uključenost u zagrebački svakodnevni život te se prije mogu identificirati sa Zagrebom negoli sa Slovenijom i Hrvatskom.

A. K. M. (Brezno, 1967.) ističe činjenicu jednake ljubavi prema Hrvatskoj i prema Sloveniji.

„To Vam je kao da me pitate koje mi je dijete draže. Odlično se osjećam i tu i tamo. Ipak, da se moram vratiti u Sloveniju, morala bih se priviknuti. Mislim da sam prvenstveno Zagrepčanka.” Nije jedina koja tako misli. O. T. (Zagreb, 1941.) ističe kako je i u Hrvatskoj i u Sloveniji kod kuće. „Kada pređem preko granice u Sloveniju, doma sam, a kada se vratim iz Slovenije u Hrvatsku, opet sam doma.”

Mlađe generacije koje možda na svijet gledaju kao na globalno selo imaju malo drukčiji odnos. Tako L. H. (Ljubljana, 1974.) kaže da mu je Hrvatska domovina, a Slovenija njegova „davna domovina”. Pripovijeda:

„Iako imam dvojno državljanstvo, svjestan sam da živim u Hrvatskoj i da dijelim probleme hrvatskih građana, a ne slovenskih građana. Moram priznati da mi je drago kupiti slovenski proizvod u trgovini. I na taj način se može čuvati identitet.”

R. N. (Opatija, 1957.) ističe kako je rođen u Hrvatskoj, ali je po majci Slovenac. „Hrvatska mi je ipak na prvom mjestu. Tu sam proveo cijeli život i tu sam sve postigao.” Ističe i jednu odličnu usporedbu.

„Bio sam u Americi i ondje sam upoznao Hrvate koji su iseljavali prije Drugog svjetskog rata, Hrvate koji su rođeni u Americi i Hrvate koji su nedavno doselili u Ameriku. Svi su oni članovi Hrvatskog doma, ali su njihova gledanja na zemlju podrijetla drugačija. Oni koji su ranije došli u Ameriku imaju romantičarski odnos prema Hrvatskoj i oni su zapravo pravi Amerikanci, dok oni koji su nedavno doselili u Ameriku imaju realniji odnos prema Hrvatskoj. Sigurno je tako i sa Slovincima u Hrvatskoj.”

Odnos prema Hrvatskoj i prema Sloveniji jest kao odnos prema prošlosti i prema sadašnjosti. Hrvatska je sadašnjost, a Slovenija prošlost, pa Sloveniju većina kazivača doživljava s nostalgijom. S. N. (Zagreb, 1943.) svoj odnos prema Sloveniji opisuje kao nostalgično emocionalan, ona je „poput dragulja u trezoru. Odnos prema Hrvatskoj je drugačiji, on je aktualan. Ovdje sam rođena i ovdje sam pohađala školu te su emocije stoga aktualne, pa je ona poput dragulja na vratu.”

D. Š. (Maribor, 1947.) kazuje kako mu je bitan odlazak u Sloveniju.

„Imam grunt nedaleko Brežica. Da mogu, išao bih ondje svaki vikend. Slovenija me vuče i privlači. Imam dojam da je sve drugačije kada pređem u Sloveniju. To je mjesto smirenja i odmaranja živaca. Moram priznati da mi je bilo 'zmehko' kada smo bili u karanteni. Zvao sam u Sloveniju svaki dan da vidim kako je tamo. Nostalgija za domom mora da je onima koji su dalje od domovine teška. Znaite, znalo se dogoditi da se nekolicina nas iz Slovenskog doma dogovorimo da odemo u prvu birtiju prek' granice u Sloveniju i da se tamo zabijemo i da nam bude dobro baš zato kaj smo u Sloveniji.”

Organiziran život koji većina kazivača ima u Zagrebu na određen ih način sputava u želji da više vremena provedu u Sloveniji. Osim toga, s godinama dolazi i „domotožje”, koje među starijim generacijama zna biti vrlo izraženo. S gubitkom članova obitelji ili prijatelja, odlaskom u mirovinu te smanjenjem pokretljivosti smanjuje se i broja odlazaka u Sloveniju, što u pojedincima izaziva tugu. Tako M. C. (Maribor, 1953.), koja živi u Hrvatskoj već 42 godine, pripovijeda: „*Dugo sam u Hrvatskoj i normalno mi je da živim tu, ali me vuče natrag. Ipak, ne bih se preselila, ovdje su mi prijatelji i obitelji.*”

Kazivači u svojim razmišljanjima iskazuju Sloveniju, ali prije svega svoj zavičaj kao mjesto koje vole i poštuju. Često iskazuju i želju za povratkom, ali realni su i svjesni da su u Hrvatskoj izgradili dom i da je povezanost s okolinom, socijalna mreža koju su izgradili i još uvijek grade vrlo važna u osjećanju pripadnosti.

4. Slovenski dom – naš dom

Važno mjesto u gradnji identiteta i pripadnosti ima Slovenski dom Zagreb, koji djeluje još od 1929. Iako se diči tradicijom, današnjim Slovencima u Zagrebu pomaže upoznati prošlost slovenstva u Hrvatskoj i Zagrebu na općoj razini. Različitim aktivnostima, zajedničkim druženjima, susretima, izložbama, predavanjima, radionicama i sl. slovensko društvo izrazito pridonosi očuvanja nacionalnog i jezičnog identiteta. Kazivačima je zajedničko to što su članovi Slovenskog doma Zagreb.

(Samo)organizacija pripadnika nacionalnih manjina relativno je važna, te ju je moguće shvatiti kao trajniji oblik međusobnog povezivanja preseljenog stanovništva, kao posljedicu trajnog i kontinuiranog doseljavanja (Kržišnik-Bukić, 1995.:133-134) i kao činjenicu da pojedinci koji se uključuju u djelovanje takvog društva imaju osjećaj pripadnosti slovenskom narodu.

Stoga je u ovom istraživanju posebno poglavlje posvećeno Slovenskom domu. Najveći problem Slovenskog doma, kao i drugih slovenskih društava u Hrvatskoj, ali i općenito ostalih društava nacionalnih manjina, jest slaba uključenost mlađih generacija, koja se u takvom načinu djelovanja teško prepoznaje. Naime, pregled djelatnosti koje se nude u takvim društvima ukazuje na to da su aktivnosti uglavnom „tradicionalne” kulturne djelatnosti. Društva su svakako svjesna da je potrebno veću pozornost pridavati mladima i djeci, te su svoje aktivnosti usmjerili i njima (Medvešek i Riman, 2018.:195).

O uključivanju u društvo govori N. R. (Sarajevo, 1941.):

„Mnogi obrtnici iz istočne Slovenije dolazili su u Zagreb, a Zagreb im je bio mnogo privodnije središte od Ljubljane. Stoga su se udružili u Slovenski dom. Međutim, perspektiva društva je jednako loša kao i perspektive ostalih manjinskih društava. Svi smo mi stara generacija, a mladi nemaju vremena.”

A. K. M. (Brezno, 1967.) ističe kako je Slovenski dom Zagreb mjesto okupljanja Slovenaca, ali upozorava:

„Međutim, nema mladih. Neko je vrijeme i kod nas bilo mladih, ali sada ih više nema. Slovenski dom trudio se da okupi mlade te je vodstvo Slovenskog doma smišljalo različite programe kako bi privukli mlade Slovence, ali nije bilo većeg odaziva. Nitko ne zna zašto mladi ne surađuju. Jedan od problema je svakako što u Zagrebu nije zaživio slovenski jezik po modelu C u pojedinim školama kao ni formiranje slovenske vrtičke grupe, što bi svakako pomoglo u buđenju interesa i za očuvanje slovenskog nacionalnog identiteta i za Slovenski dom kod mladih ljudi.“

I M. D. (Brezice, 1955.) ističe kako u Slovenskom domu Zagreb nema mladih ljudi. *„U Zagrebu ima mladih Slovenaca, ali nisu zainteresirani za Slovenski dom. U Rijeci i Puli postoji puno veći interes, tamo ima mnogo mladih ljudi.“*

O tome je često skrb iskazivalo i vodstvo Slovenskog doma Zagreb. Tako je dugogodišnji predsjednik Saveza slovenskih društava u Hrvatskoj Darko Šonc 2016. rekao:

„(...) ne vidim zanimanja in pripravljenosti pri mladima, da se uključijo v kake potrebne dejavnosti po kulturnih društvi in za slovenstvo na Hrvaškem nasploh. Bojim se, da so naša prizadevanja namenjena pravzaprav le še za zgodovino. Da se sedaj lahko napiše ali se v prihodnje lahko še bo le o tem, kar je ali kar je bilo“ (preuzeto iz Kržišnik–Bukić, 2016.:156).

Sličnu bojazan izrazio je i dugogodišnji podpredsjednik Slovenskog doma u Zagrebu Franc Strašek 2015. kada je rekao:

„Društvo bi moralo pomladiti članstvo. Dosedanji poskusi niso bili uspešni, tudi vabila k sodelovanju, ko smo mladim dali praktično proste roke, se niso obnesla. A treba bo še poskušati, brez mladih društvo ne bo obstalo. Po zadnjem popisu prebivalstva na območju Zagreba živi 3.800 Slovencev, kar bi moralo zadostovati za oblikovanje resnega podmladka...“ (preuzeto iz Novi odmev, 2015.:30).

O. T. (Zagreb, 1941.) kazuje kako je od 1995. u Slovenskom domu. Pripovijeda:

„Kolegica mi je rekla za Slovenski dom. Upisala sam se i krenula na slovenske mise i na duhovni zbor. Slovenski dom mi je jako važan. Kroz putovanja koja je organizirao Slovenski dom upoznala sam Sloveniju i družila sam se sa Slovencima. U našem Slovenskom domu ima premalo mladih. Jedino koji put dolaze naša djeca i unuci. Svi su zaposleni i nemaju vremena.“

Dakle, samo povremeni priljev uglavnom unuka sadašnjih članica i članova poboljšava prosjek godina članova i posjetitelja Slovenskog doma Zagreb, koji je vrlo visok.

Kazivači su izrazili osjećaj pripadnosti kada se nalaze u Slovenskom domu. Tako je P. J. (Ljubljana, 1945.) rekla: „*Znate, mi smo manjina, ali ja ne želim biti manjina. U Slovenskom domu se ne osjećam kao manjina, već kao pripadnik zajednice Slovenaca.*”

D. Š. (Maribor, 1947.) kazuje kako je u Slovenski dom Zagreb dolazio i u vrijeme pohađanja gimnazije. Prisjeća se:

„Tata je jedno vrijeme bio tajnik u Domu, a u Dom je dolazio i moj brat. Sjećam se i blagajnika koji je dolazio kod nas doma ubirati članarinu i toga da nas je mama učila da smo Slovenci. Međutim, ti posjeti Domu u vrijeme djetinjstva i mladosti nisu mi značili za očuvanje identiteta jer u to vrijeme još nisam percipirao da je to klub Slovenaca. To sam shvatio tek kasnije.”

Činjenica je da je u vrijeme socijalizma bilo znatno više mladih članova Slovenskog doma. Životni ritam u to je vrijeme svakako bio mnogo sporiji, a mogućnosti provođenja slobodnog vremena znatno manje raznolike nego što je to danas slučaj. Osim toga, u to se vrijeme populacija u Slovenskom domu konstantno nadopunjavala, mijenjala, pa i povećavala zbog priljeva ‘novih’ Slovenaca koji su doseljavali u Zagreb i kojima je bilo stalo da očuvaju svoj nacionalni identitet.

S. K. (Lahonci pri Ormožu, 1933.) u Slovenski dom došao je još 1956. Prisjeća se kako je jednom prilikom sa sobom na ples doveo i prijatelje oficire. „*Oni su mi predbacili da se mi Slovenci ovdje odvajamo i da se ja odvajam od svojih kolega sudjelujući u radu ovoga društva. Zbog toga sam prestao dolaziti i tek sam se ponovno upisao 1990.*”

Taj primjer pokazuje da se na predznak slovenski u vrijeme socijalizma gledalo pomalo s nepovjerenjem, ali nam daje odgovor na pitanje zašto su tijekom nekadašnje Jugoslavije na prostoru Hrvatske kontinuirano djelovala samo dva slovenska društva. Jednako tako daje odgovor na pitanja koja su se otvarala kada su kazivači govorili o uporabi slovenskog jezika. Naime, možemo zaključiti da uporaba slovenskog jezika nije uvijek bila željena.

S. K. (Zagreb, 1952.) o svojem promišljanju o djelovanju Slovenskog doma Zagreb ističe kako je Slovenski dom pravo mjesto da se:

„...nekoga podsjeti da postoji neko mjesto gdje mogu realizirati onaj dio svojega nacionalnoga identiteta. Mi smo svi hrvatski građani, ali mora postojati mjesto na kojem možemo njegovati nacionalni identitet. Smatram da smo mi obogaćenje i za hrvatsko društvo. Svakako je korisno da vidimo i volimo druge kulture te da na taj način obogaćujemo sami sebe.”

Promicanje različitosti u modernom europskom društvu vrlo je popularno, pa je takav slučaj i s nacionalnim manjinama u Hrvatskoj. S. H. (Metlika, 1955.) ističe kako je

Slovenski dom jedino mjesto na kojem u Zagrebu „*možeš održati kontakt sa Slovencima. Željela bih da se i moja djeca uključe u rad društva, ali oni ne stignu i nisu zainteresirani.*”

M. C. (Maribor, 1953.) govori:

„U Slovenskom domu poučavam slovenski jezik već 25 godina. Nekada je bio mnogo veći interes, posebno u vrijeme kada su liječnici odlazili raditi u Sloveniju, pa im je bilo potrebno znanje slovenskog jezika. Danas tečaj pohađaju Hrvati koji vole Sloveniju i koji žele naučiti slovenski ili ljudi koji se zbog ljubavi, posla ili obiteljskih veza žele preseliti u Sloveniju. Uglavnom, više Hrvata nego Slovenaca pohađa učenje slovenskog jezika u Slovenskom domu. Čini mi se da je Slovenski dom jedino mjesto gdje se mogu susretati Slovenci u Zagrebu. Naime, Slovenci se brzo asimiliraju. Jezici su nam vrlo slični, ljudi mnogo rade i nemaju vremena za takva druženja.”

Podatak da su Slovenci u Hrvatskoj skloni asimilaciji potpuno je točan. Naime, Slovence od Hrvata uglavnom razlikuje jezik, dok su kultura i običaji međusobno vrlo slični. U drugoj, a posebno u trećoj generaciji uslijed nacionalno mješovitih brakova dolazi tako do gubitka slovenskog nacionalnog identiteta, pa je, koliko se čini, učenje jezika za potomke pripadnika slovenske nacionalne manjine osobito važno. Činjenica je da više pripadnika većinskog naroda pohađa tečaj slovenskog jezika u Slovenskom domu, nego što je to slučaj s pripadnicima slovenske nacionalne manjine ili s njihovim potomcima.

L. H. (Ljubljana, 1974.) ističe kako je Slovenski dom vrlo važan jer u Zagrebu nema drugog mjesta na kojem bi mogao razgovarati slovenski i posuditi slovensku knjigu.

„Sebe smatram premalo aktivnim i smatram da bi svatko trebao svojim radom doprinijeti radu Slovenskog doma. Na sastancima Vijeća često razgovaramo na koji način osmisliti aktivnosti koje bi privukle mlade članove, ali ništa se ne događa. Slovenaca je sve manje jer su dobro integrirani i već uvelike asimilirani.”

U svojim razmišljanjima I. Š. (Zagreb, 1985.) odgovara na pitanje brojnih članova zašto nema mlađih članova. „*U posljednje vrijeme ja ne idem tamo budući da sam jedina mlada osoba.*”

I. K. (Zagreb, 1931.) prisjeća se da je u Slovenski dom došao prvi put na poticaj Hinka Nučića, koji mu je sredinom 50-ih godina 20. stoljeća rekao: „*Je, gospon Kunej, vaši stariši so dali za Dom, sada je red za vas.*” Kasnije, 90-ih godina 20. stoljeća uključio se u rad Doma čitajući pojedine tekstove i liriku u Domu na nagovor Bobija Marotija.

„Uključio sam se i u režiranje neke komedije za amatere iz Slovenskog doma, a onda kasnije i u redakciju Novog odmeva. Mnogi su se uključili u Slovenski dom, ali je to sada stara generacija. Asimilacija je napravila svoje i kod mladih nema interesa za priključenje Slovenskom domu. Društvo će egzistirati još desetak ili dvadesetak godina. Sve smo stariji i sve nas je manje. Dolazit će i novi, ali sudbina je izumiranje.”

Neki članovi Doma smatraju da je premalo interesa izvan članstva Slovenskog doma za aktivnosti Slovenskog doma. Tako Borut Gulič smatra da je Slovenski dom vrlo važno mjesto, ali da bi on bio i bez Doma ono što jest – Slovenac. Pa nastavlja:

„Apsurd je da se na izložbama i predavanjima skupi najviše 10 osoba, a kada ovaj predsjednik Slovenskog doma ode, onda neće više biti nikoga. Možda će još funkcionirati društvo u Rijeci jer tamo ima mladih.”

Čini se da većina društava nacionalnih manjina u Gradu Zagrebu, ali i u čitavoj Hrvatskoj ovisi o trudu i volji pojedinaca da organiziraju aktivnosti, kao što je to bilo i prije. Naime, slovenska su se društva kroz povijest razvijala i postojala u sredinama u kojima je djelovala jedna ili više osoba koje su bile svjesne važnosti okupljanja, moralne i egzistencijalne potpore, razvijanja osjećaja pripadnosti kao i intenzivna rada na očuvanju veza s krajem iz kojeg su došle (Riman, 2019.:32). Sasvim sigurno takvi naponi nisu nimalo laki kada je odaziv samog članstva na aktivnosti ograničen, odnosno nedovoljan.

Zasigurno je važnost sadašnjeg predsjednika društva u Zagrebu velika. Naime, kako kaže kazivačica H. Č. (Ptuj, 1939.): *„[Slovenski dom je, op. a.] naša veza sa Slovenijom. Znae, kada je prisutan naš predsjednik Darko Šonc, onda se štreknemo i svi počnemo govoriti slovenski. Ima puno članova koji su rođeni u Hrvatskoj, pa slovenski slabije znaju.”*

Činjenica da se u Slovenskom domu inzistira na tome da se razgovara na slovenskom jeziku mnogo znači svim članovima. Na taj način čuvaju jezični identitet, a Slovenski dom ujedno predstavlja mjesto na kojem kazivači ostavljaju svoj poslovni i djelomično privatni život izvan prostorija društva i u društvu postaju Slovenci, koji družeći se, čuvaju svoj nacionalni identitet. S. N. (Zagreb, 1943.) ističe kako društvo čuva identitet Slovenaca u Zagrebu. *„Inzistiranjem na korištenju jezika u društvu i organiziranjem gostovanja u Sloveniji čuvamo vlastiti identitet. To je mjesto gdje se ostvaruje povezanost među Slovencima.”* Na pitanje o budućnosti Slovenskog doma kazivačica odgovara:

„Mladi zbog zauzetosti i zbog asimilacije nemaju vremena posjećivati Dom, dok smo u Domu prisutni samo mi stari. Nema više srednje generacije. Ljudi se aktiviraju u Domu tek kada dođu u mirovinu, a prije toga nemaju ni snage ni vremena da bi bili prisutni. Sada kada sam u mirovini, dovodim unuke u Dom. Oni ne odbijaju te dolaske i ne odbijaju učenje slovenskog, ali je to drugačije kada Sloveniju doživljavaju

kroz mene, a ne kroz svoje roditelje. Dobro bi nam došli Slovenci koji ovdje studiraju, ali njih je vrlo malo. Trebala bi nam jezgra mladih. Međutim, interesi mladih su vrlo različiti. Pokušali smo svašta. Nažalost, sve to košta, a odaziv na te aktivnosti je vrlo malen.”

Život Slovenaca u Hrvatskoj uz hrvatsko-slovensku granicu ponešto se razlikuje od života Slovenaca koji žive podalje od granice, u gradovima koji su i po nekoliko stotina kilometara udaljeni od Slovenije. Kazivači uglavnom žive u gradu Zagrebu, ali u svojem svakodnevnom životu i aktivnostima dolaze u kontakt sa Slovincima koji žive razasuti po cijeloj Hrvatskoj.⁴ Kazivači su davali svoja opažanja i mišljenja o tome koliko se međusobno razlikuju Slovenci koji žive u Hrvatskoj uz samu hrvatsko-slovensku granicu, odnosno nekoliko kilometara od nje od Slovenaca koji žive podalje od granice. Zanimljivo je iskustvo P. J. (Ljubljana, 1945.), koja govori kako su Slovenke u Dubrovniku:

„(...) imale veliku potrebu da razgovaraju na slovenskom upravo zbog toga što su toliko daleko od slovenske granice. Odlazila bih u Dubrovačko primorje na odmor i ondje bih se družila s Slovenkama koje su željele razgovarati slovenski kako ga ne bi zaboravile. Znale su mi reći: ‘Blago tebi, ti možeš svaki dan otići u Sloveniju.’ Imala sam i doživljaj u Kotoru u Crnoj Gori. Prilikom posjete tome gradu jedna me je žena počela ljubiti i grliti, presretna što sam Slovenka. Molila me je da s njom razgovaram na slovenskom budući da nema s kime razgovarati na svojem materinjem jeziku.”

Iz tog je iskaza sasvim jasno koliko su Slovenci koji žive daleko od granice zakinuti za svakodnevnu komunikaciju na slovenskom jeziku. Tako su velike razlike od Slovenaca koji na primjer žive u Štrigovi, Humu na Sutli ili u Gorskom kotaru od Slovenaca koji žive u dalmatinskim gradovima. Nostalgija za domovinom, komunikacijom na slovenskom jeziku i želja za uključivanjem u slovensko društvo jača je kod kazivača s udaljenijih područja upravo zbog želje za očuvanjem nacionalnog identiteta. Iz perspektive dalmatinskih gradova izgleda kao da je nacionalni identitet teško dohvatljiv i u hrvatskim sredinama, koje nisu povezane sa Slovenijom, i nemoguć za očuvati. D. Š. (Maribor, 1947.) smatra kako pripadnici slovenske zajednice koji su bliže granici:

„ (...) više teže Sloveniji (kulturalno, jezično i na druge načine), a možda i više doživljavaju Sloveniju. Blizina granice nam omogućava da i oni koji ne govore slovenski ponekad zvuče kao Slovenci. Malo ‘zmešaju’ pojedine riječi, dodaju kakav akcent i sve se razumije.”

⁴ U 2020. slovenska su društva djelovala u ovima gradovima: Pula, Buzet, Umag, Labin, Lovran, Rijeka, Split, Dubrovnik, Zadar, Osijek, Varaždin, Karlovac i Čabar.

Na pitanje zašto se nikada nisu organizirala društva u naseljima uz samu granicu, kao što su Štrigova, Hum na Sutli ili Ozalj, D. Š. (Maribor, 1947.) govori kako je potrebno da se društva (samo)organiziraju. „Savez je nekoliko puta pokušao osnovati društva u ovim mjestima, ali nije uspjelo. Naime, ako Savez daje inicijativu organiziranja, onda društva obično ne profunkcioniraju.” Šonc daje primjer Štrigove „gdje ljudi jednostavno nisu bili zainteresirani, a i povijesni tokovi su bili takvi da organizacija društva nije dolazila u obzir. Čak je i crkva na tome području imala negativan stav prema organizaciji društva.” Ni u Ozlju i Humu na Sutli društva nisu organizirana, a D. Š. (Maribor, 1947.) smatra da su „Slovinci ondje bili previše stopljeni s lokalnom zajednicom da slovenska organizacija nije imala smisla.”

Prevelika blizina Slovenije također nije bila odgovarajuća za osnivanje društva. Činjenica je da ako postoji mogućnost, potreba, pa i nužnost svakodnevnog odlaska u Sloveniju, kao što je to slučaj u brojnim pograničnim naseljima, ne postoji potreba za njegovanjem nacionalnog identiteta, koji je ionako očuvan zbog blizine granice. Osim toga, velika sličnost u običajima, kulturi i jeziku pograničnih krajeva Hrvatske i Slovenije uistinu potvrđuje sintagmu da nije jasno gdje slovensko počinje, a hrvatsko završava, i obrnuto. To potvrđuje iskaz F. R. (Ormož, 1940.), koji je odrastao u blizini Ormoža uz hrvatsko-slovensku granicu. Govori:

„Kod nas je bilo mnogo nacionalno mješovitih brakova, a ni jezik nam se nije razlikovao. Imali smo sigurno preko 40 % hrvatskih riječi (prleški jezik). S druge strane, ni hrvatski jezik u Varaždinskoj podravini se nije značajno razlikovao. Trgovinske veze su osobito bile snažne, a međusobno smo si pomagali (osobito oko berbi).”

R. N. (Opatija, 1957.) ističe blizinu grada Zagreba i hrvatsko-slovenske granice. „U Zagrebu smo blizu Slovenije, ali veliki grad ima svoj ritam života i nema odnos prema vlastitoj okolini, odnosno Zagrepčani nemaju potrebu odlaska u okolne gradove budući da imaju sve u gradu.” To bi značilo da Zagrepčani, a među njima i zagrebački Slovenci, nemaju potrebu odlaska u Sloveniju jer im ne nudi ništa što nemaju u Zagrebu. Možda najbolji primjer življenja slovenstva u Hrvatskoj daje S. N. (Zagreb, 1943.), koja je jednom prilikom bila na radionici u Lovranu na kojoj su sudjelovale i dvije žene iz Prezida kod Čabra. Pripovijeda:

„One su prave Slovenke i ni trena nisu govorile hrvatski. Zbog blizine granice i sličnosti slovenskog i lokalnog goranskog narječja one nemaju osjećaja da žive u Hrvatskoj. Kod njih je odmah vidljivo da su Slovenke, dok ja koja živim u Zagrebu, moram reći i naglasiti da sam Slovenka.”

5. Mi (manjinci) i oni

Hrvatsko-slovenski odnosi uglavnom su oduvijek bili dobri. Pojedini izazovi visoke politike znali su utjecati na međusobne odnose, ali odnosi lokalnog stanovništva u pograničnom prostoru nisu se kvarili. Životni nazori kazivača s kojima su vođeni razgovori kozmopolitski su. Nacionalizam shvaćaju samo kao ljubav prema domovini, ali ne kao mržnju prema drugima. Iako je u hrvatskom društvu nacionalizam, u svojem negativnom značenju, dosta raširen, on je vrlo rijetko bio usmjeravan protiv Slovenaca.

Da su Slovenci u Hrvatskoj uvijek bili lojalni hrvatskoj državi kao svojoj domovini, dokazuje i činjenica da su tijekom Domovinskog rata u Hrvatskoj brojni Slovenci sudjelovali u obrani. Među njima je bio i M. D. (Brežice, 1955.). Ipak, usprkos tome što je branio Hrvatsku, doživio je pojedine neugodnosti. Pripovijeda:

„Znali su me i na ratištu zvati Janez. Ja bih rekao da mi je Janez bio pradeda. Bilo je i onih koji bi mi rekli da sam inače dobar, ali da sam Slovenac... Moj se punac znao zbog takvih izjava i potući.”

S druge strane, Hrvati su Slovence oduvijek smatrali vrijednim i poštenim radnicima, o čemu svjedoči i činjenica da su brojne žene iz Slovenije kao dadilje i služavke radile u zagrebačkim kućama. P. J. (Ljubljana, 1945.) kazuje kako je oduvijek u Hrvatskoj imala prednost zbog toga što je Slovenka. *„Zbog toga sam uvijek dobivala povjerljive poslove kao pouzdana i marljiva osoba, što je važilo za Slovence.”*

Javno-politički diskurs koji se povremeno javlja u tisku, na internetskim stranicama i na televiziji nema utjecaj na odnose između 'običnih' ljudi. D. Š. (Maribor, 1947.) ističe kako:

„(...) politika povremeno kvari odnose, ali se narodi između sebe odlično razumiju. Pogranična područja daju nam dodatnu čvrstoću zbog brojnih nacionalno mješovitih brakova i činjenice da nikada nije bilo teritorijalnih sukoba. Ja kao zagrebački Slovenac nikada u životu nisam imao niti jednu ekscesnu situaciju, usprkos činjenici da je povremeno bilo vrlo napetih situacija. Slovenci među drugim manjinama i kod većinskog naroda dobro kotiraju. Znaju nam reći da mi dobro radimo, da smo organizirani i čisti. Osim toga, Slovenci u Hrvatskoj nikada nisu imali problem uplitanja matične države, a politiku smo ostavili ispred vrata Slovenskog doma.”

L. H. (Ljubljana, 1974.) zamjećuje da jedino mediji i politika utječu na hrvatsko-slovenske odnose.

„Komentare na aktualnu politiku i pojedini vicevi, to je ono što čuješ kada netko ne zna tko si, ali oni koji me poznaju nikada me nisu povrijedili na nacionalnoj osnovi.”

Ja bih u društvu, kada bi se počelo govoriti o hrvatsko-slovenskim odnosima, rekao da sam Slovenac, pa bi se priča poopćila i reklo bi se da su ti odnosi zatrovani politikom, ali da 'obični' ljudi u tome ne sudjeluju."

S. K. (Zagreb, 1952.) ističe kako su Slovenci dobro etablirani u Hrvatskoj. Primjećuje:

„Nitko me nikada nije diskriminirao, a ja nikada nisam isticao slovenstvo. Izvan granice viceva nikada nisam doživio nikakvu provokaciju. Ako sam diskriminiran, sigurno nisam diskriminiran na nacionalnoj osnovi."

Slično misli i S. H. (Metlika, 1955.), koja je svoj radni vijek predavala povijest u školi. Rekla je:

„Nikada nisam osjetila da se prema meni netko loše odnosi zato što sam Slovenka. Prema drugim manjinama bilo je loših odnosa, ali prema meni nije."

Vrlo je zanimljiv pogled B. G.-a (Beograd, 1957.) na hrvatsko-slovenske odnose. Budući da je velik dio života proveo u Srbiji, mogao je usporediti kakvi su srpsko-slovenski i hrvatsko-slovenski odnosi. Kazuje:

„U Beogradu su Slovenci smatrani dobrim i vrijednima, a Hrvati su bili ustaše. Dalmatinci su mogli nešto bolje proći. Ni u Srbiji ni u Hrvatskoj nisam osjećao animozitet kao Slovenac. Čini mi se da su Slovenci u Hrvatskoj bolje primljeni nego što su to Hrvati u Sloveniji."

Kazivači govore o određenim generalizacijama koje su prisutne u javnosti, kao što je u hrvatskoj javnosti pristuna izreka „Tako mlada, pa već Slovenka”, koju Slovenci u Hrvatskoj ne poznaju, ali su o njima često pisali hrvatski novinari (Dežulović, 2020.; Novačić, 2006.).

R. N. (Opatija, 1957.) ističe sličnost u običajima, jeziku i kulturi između Hrvata i Slovenaca te kazuje kako su ponekad veće razlike između pojedinih hrvatskih regija nego između pograničnih hrvatskih i slovenskih regija. Naime, razlike između Slavonije i Dalmacije sasvim su sigurno u mentalitetu i jeziku veće nego između pograničnih zona Hrvatskog zagorja i Štajerske ili Bele krajine i Karlovačkog pokuplja, odnosno Gorskog kotara i Dolenjske.

Rijetkog primjera hrvatskog nacionalizma usmjerenog protiv Slovenaca prisjeća se S. N. (Zagreb, 1943.), koja je hrvatski nacionalizam osjetila 90-ih godina 20. stoljeća. *„Tada je bila hrvatska euforija i sjećam se da je dugo vremena na jednoj zgradi stajalo 'Ubi Srbina!'. Odjednom se to promijenilo u 'Ubi Janeza!' u vrijeme kada su postojale hrvatsko-slovenske razmirice oko Piranskog zaljeva. Mediji povremeno bacaju otrov."*

U osnovi, hrvatsko-slovenski odnosi relativno su dobri. Slovence u Hrvatskoj većinski narodi i ostale nacionalne manjine smatraju generalno marljivima, vrijednima i poštenima, pa na taj način Slovenci kao radnici visoko kotiraju.

6. Umjesto zaključka

Iz podataka koji su prikupljeni polustrukturiranim dubinskim intervjuima s pripadnicima slovenske nacionalne manjine u Gradu Zagrebu vidljivo je da su Slovenci u Zagrebu iznimno dobro integrirani u hrvatsko društvo, u velikoj mjeri asimilirani te ih je većinski narod dobro prihvatio. Slovenci u Zagrebu prema popisu stanovništva 2011. broje 2132 osobe, što čini oko 1/5 svih Slovenaca u Hrvatskoj. Slovenska nacionalna manjina u Hrvatskoj danas je najstarija nacionalna manjina u Hrvatskoj. Prosječni iznos godina prema popisu iz 2011. iznosio je 59,7 godina. Ta činjenica nikako ne ide na ruku slovenskim društvima u Hrvatskoj, koja imaju vrlo staro članstvo. Takva je situacija i sa Slovenskim domom u Zagrebu.

Čuvanje nacionalnog identiteta Slovenaca u Hrvatskoj prisutno je prije svega u njezovanju slovenskog jezika, a mlađe generacije (druga i treća generacija, koje su već rođene u Hrvatskoj) podložnije su asimilaciji (osobito oni koji su se rodili u nacionalno mješovitim brakovima). Kazivači su potvrdili da su Slovenci koji posjećuju Slovenski dom još uvijek emocionalno vezani za Sloveniju te da je i to jedan od razloga njihova uključivanja u rad društva. Svojom domovinom smatraju Hrvatsku, u kojoj su uspostavili socijalne mreže i uključeni su u zagrebačku i hrvatsku svakodnevnicu. Povremene nesuglasice među državama, koje su potaknute i novinskim napisima, ni na koji način ne utječu na međunacionalne odnose ljudi koji žive uz granicu, ali i onih koji žive dalje od granice. Iz istraživanja je jasno vidljivo da je poznavanje slovenskog jezika i njegovo njegovanje glavni temelj nacionalnog identiteta Slovenaca u Hrvatskoj i da se nacionalni identitet u najvećoj mjeri čuva zahvaljujući radu slovenskih društava u Hrvatskoj.

Literatura

1. Alba, R. D. (1990). *Ethnic Identity. The Transformation of White America*. New Haven: Yale University Press.
2. Banks, M. (1996). *Ethnicity. Anthropological Constructions*. London: Routledge.
3. Belaj, V. (1995). Etnološka istraživanja Slovenaca u Hrvatskoj, u: Kržišnik-Bukić, V. (Ur.). *Slovenci v Hrvatski*. Ljubljana: Institut za narodnostna vprašanja.
4. Dežulović, B. (2020). Kolumna Borisa Dežulovića i Alešju Hojsu: Oda slovenskim babicam. Dnevnik.si. <https://www.dnevnik.si/tag/boris%20de%20C5%BEulovi%C4%87>. (Pregledano 23. studenog 2020.)

5. Državni zavod za statistiku (2017). *Statistički ljetopis Grada Zagreba 2017*. Sv. 2. http://www1.zagreb.hr/zgstat/documents/Ljetopis_2017/2017_02_Stanovnistvo.pdf (Pregledano 23. studenog 2020.)
6. Eriksen, T. H. (1993). *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. London: Pluto Press.
7. Jerman, S. i Todorovski, I. (1999). *Slovenski dom u Zagrebu 1929.-1999*. Zagreb: Kulturno-prosvetno društvo Slovenski dom.
8. Knight, D. B. (1982). Identity and territory: geographical perspectives on nationalism and regionalism. *Annals of the Association of American Geographers*, 4: 514-531.
9. Kržišnik – Bukić, V. (2016). Sodobno slovensko narodotvorje in primer slovenskega manjšinskega konteksta na Hrvaškem, u: Grafenauer D. i Munda Hirnök, K. (Ur.). *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
10. Kržišnik-Bukić, V. (1995). O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju Slovencev na Hrvaškem v 20. stoletju, u: Kržišnik-Bukić, V. (Ur.). *Slovenci v Hrvaški*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
11. Kržišnik-Bukić, V. (1995). Okvirni pregled poteka, vzrokov in pomena izseljevanja Slovencev na Hrvaško. *Razprave in gradivo : revija za narodnostna vprašanja*, 29-30: 85-93.
12. Kržišnik-Bukić, V. (1998). Slovenci na Hrvaškem in slovensko narodno vprašanje. *Razprave in gradivo : revija za narodnostna vprašanja*, 33: 7-30.
13. Medvešek, M., 2003. *Trendi medgeneracijske etnične kontinuitete na narodno mešanih območjih ob slovenski meji*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
14. Medvešek, M. i Riman, B. (2018). Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem, u: Obid, M. (Ur.). *Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, Celovec: Slovenski znanstveni inštitut, Celovec: Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Trst: Slovenski raziskovalni inštitut. 169-199.
15. Meyrowitz, J. (2005). The rise of glocality: new senses of place and identity in the global village, in: Nyiri, K. (Ed.). *The Global and the Local in Mobile Communication*. Vienna: Passagen Verlag, 21-30.
16. Novačić, D. (2006). Tako mlada, pa že Slovenka. *Mladina*. <https://www.mladina.si/96938/tako-mlada-pa-ze-slovenka/>. (Pregledano 23. studenog 2020.)
17. Strašek, F. (2015). Slovenski zakon, ki umetno deli Slovence na Hrvaškem, je napaka. *Novi odmevi, glasilo kulturno prosvetnega društva Slovenski dom*, Zagreb.
18. Obid, M. (2019). Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu, u: Obid, M. (Ur.). *Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. Celovec: Slovenski znanstveni inštitut, Celovec. Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut, 27-48.

19. Ravnik, M. (1997). Pretrgan kulturni razvoj iz roda v rod in težave z identiteto. *Traditiones: zbornik Inštituta za slovensko narodopisje*, 26: 237-245.
20. Riman, B. (2014). Slovenska društva u Hrvatskoj između dva svjetska rata (1918. – 1941.). *Časopis za suvremenu povijest*, 46 (1): 101-130.
21. Riman, B. (2016). 130 let slovenskega združevanja na Hrvaškem, u: Grafenauer, D. i Munda Hirnök, K. (Ur.). *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
22. Riman, B. (2019a). „Pridne slovenske služkinje” – povijest slovenskih radnica u Zagrebu između dvaju svjetskih ratova, u: Roksandić, D. (Ur.). *Zagreb 1924. - 1930. i 1945. - 1967. Društvo, kultura, svakodnevnica: znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem Desničini susreti 2018*. Zagreb: FF Press.
23. Riman, B. (2019b). *Slovenska društva u Hrvatskoj: od 1886. do 1991. godine*. Ljubljana: Vijeće slovenske nacionalne manjine Primorsko-goranske županije = Svet slovenske nacionalne manjšine Primorsko-goranske županije. Inštitut za narodnostna vprašanja.
24. Riman, B. (2020). (Izgubljene) Slovenke na Hrvaškem, u: Medvešek, M. i Novak Lukanović S. (Ur.). *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi II*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. Ljubljana, 295-318.
25. Salecl, R. (2010). *Izbira*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
26. Schmidt, U. (2008). *Language Loss and the Ethnic Identity of Minorities*. ECMI Issue Brief. http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2009/2004/pdf/brief_18.pdf. (Pregledano 23. studenog 2020.)
27. Szabo, A. (1995). Socijalna struktura Slovenaca u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji između 1880. i 1910. godine, u: Kržišnik-Bukić, V. (Ur.). *Slovenci v Hrvaški*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
28. Škiljan, F. (2010). Pisanja slovenskoga časopisa *Odmev* 1932. i 1933. *Studia lexicographica* (4), 1: 139-162.
29. Škiljan, F. (2018). *Nacionalne manjine u Zagrebu*. Zagreb: Koordinacija vijeća i predstavnika nacionalnih manjina Grada Zagreba.
30. Škiljan, F. i Riman, B. (2018). Rijeka i planina, granica i ljudi: studija slučaja života pograničnog stanovništva Donjekupske doline i Žumberačkog gorja. *Historijski zbornik*, 71 (2): 401-439.
31. Waters, M. C. (1990). *Ethnic Options. Choosing Identities in America*. University of California Press, Berkeley.
32. Zavrtnik Zimic, S. (1999). Slovensko-hrvaški prostor kot nov družbeni prostor: percepcija in identifikacije, u: V. Kržišnik - Bukić (Ur.). *Slovensko-hrvaški obmejni prostor: življenje ob meji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 135-156.

Kazivači:

- A. K. M., Brezno, 1967.
- B. G., Beograd, 1957.
- D. Š., Maribor, 1947.
- F. R., Ormož, 1940.
- H. Č., Ptuj, 1939.
- I. K., Zagreb 1931.
- I. Š., Zagreb 1985.
- K. F., Jelenja Vas, 1945.
- L. H., Ljubljana, 1974.
- M. C., Maribor, 1953.
- M. D., Brežice, 1955.
- N. R., Sarajevo, 1941.
- O. T., Zagreb, 1941.
- P. J., Ljubljana, 1945.
- R. N., Opatija, 1957.
- S. H., Metlika, 1955.
- S. K., Lahonci pri Ormožu, 1933.
- S. K., Zagreb, 1952.
- S. N., Zagreb, 1943.

Identity of Slovenes in Zagreb

Filip Škiljan

Institute for Migration and Ethnic Studies, Zagreb, Croatia
e-mail: filipskiljan@yahoo.co.uk

Barbara Riman

Institute for Ethnic Studies, Ljubljana, Slovenia
e-mail: barbara.riman@gmail.com

Abstract

The authors bring information about the preservation of the national identity of Slovenes in Zagreb. According to the 2011 census, Slovenes in Zagreb number 2132 people, which is about 1/5 of all Slovenes in Croatia. Today, the Slovenian national minority in Croatia is the oldest national minority in Croatia. The average number of years according to the 2011 census was 59.7. This fact does not help Slovenian societies in Croatia, which have a very old membership. Preservation of national identity among Slovenes in Croatia is present primarily through the nurturing of the Slovene language, while the younger generations are more susceptible to assimilation (especially those born in ethnically mixed marriages). The researchers tried to see how much the narrators are still connected to Slovenia and how much the Slovenes who visit the Slovene Home are connected to the Slovene society in Zagreb.

Key words: Slovenes, Zagreb, identity, National Minorities, Croatian-Slovenian relations.